"שערי ציון"

7

(אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב – אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות)
(ברכות דף ח.)

יו"ל ע"י בולל "ברכה מציון" שע"י בולל "צילו של היבל"

בבית הכנסת "הרמב"ן" - ירושלים שבין החומות

חבורת דף היומי – דרשו בהלכה

שאלות ותשובות אקטואליות מחיי היום יום, שעלו מתוך לימוד המשנ"ב בסדר "דף היומי בהלכה"

סימנים שכ"ה - גוי שעשה מלאכה לישראל ❖ שכ"ו - דיני רחיצה בשבת ❖
שכ"ז - דיני סיכה בשבת ❖ שכ"ח - דיני רפואה בשבת ❖

בס"ד **תשרי פ"ו**

סימן שכ"ה

גוי שעשה מלאכה לישראל

סעי' א'

האם מותר להזמין גוי או יהודי שאינו שומר תו"מ לסעודת שבת או יו"ט (כשיגיע ללא חילול שבת ויו"ט)?

תשובה: גוי- אסור להזמין ליו"ט, שמא ירבה לבשל בשבילו, ולא הותרה מלאכת אוכל נפש עבור גוי (שו"ע תקי"ב ס"א). אמנם מותר להזמין גוי לשבת, כי אין מבשלים בשבת כלל, ואין חשש שמא ירבה בשבילו (ס"ק א'). ואין בהאכלתו טרחא שלא לצורך, כיוון שמפרנסים כל גוי מפני דרכי שלום (עיין שה"צ ג'), בשבת מקרי שמזונותיו עליך, ולכן, ומותר. אך אם אין שם עירוב, או שהגוי גר חוץ לעירוב (עיין סי' רנ"ב ס"ק ט', הלכות שבת בשבת ח"ב עמ' תרצ"א) לא יתן לפני הגוי כמות אוכל הגדולה ממה שיכול לאכול שם, דהוי ע"מ להוציאו, ואסור משום מראית העין שיחשדו שהיהודי ציוהו להוציא לצרכו (ס"ק ד'). אך בכמות רגילה יש להקל אף לתת לגוי בידו, דהוי שלא ע"מ להוציאו, וגם אם יוציא, ניכר שהוציא ע"ד עצמו (ס"ק ג').

מחלל שבת בפרהסיא- מעיקר הדין דינו כגוי לענין זה (תקי"ב ס"ק ב'), ויש להסתפק גם לענין שבת, האם בו שייך ההתר להאכילו מפני דרכי שלום (שלחן שלמה ס"ק ב'). אך בזמנינו כל אחד מהם הוי "ספק תינוק שנשבה" (עיין חזו"א יו"ד סוף סי' א' וס"ס ב' ועוד), ואף שאין להרבות בפועל לבשל בשבילו ביו"ט, דהוי ספק דאו', מ"מ יש להקל להזמינו, דהוי ספק דרבנן (הגר"י ברונפמן שליט"א). וכ"ש כשמקרבן בכך לתורה ומצוות, שיש להקל להזמינם לליל הסדר וכד' (עיין הליכות שלמה מועדי השנה ניסן-אב עמ' שכ"ד).

סעי' ו'

האם מותר במוצ"ש לעלות אוטובוס שיצא לדרך בשבת?

תשובה: אסור להנות ממעשה שבת שגוי עשה עבור ישראל עד מוצ"ש 'בכדי שיעשו', דהיינו עד שיעבור במוצ"ש הזמן שלקח לגוי לעשות את המלאכה בשבת, כדי שהיהודי לא יהנה ממה שהגוי עשה עבורו בשבת, דהוי גנאי (רש"י בביצה כ"ד: ע"פ הישו"ש), וגם מגזירה שלא יאמר לגוי לעשות בשבת אחרת כדי שיהיה מוכן לו מיד במוצ"ש (ס"ק כ"ח. ועיין בסי' תקט"ו בהרחבה). ואף שבישראל רגיל ל"צ להמתין בכדי שיעשו, כי לא יבוא לצוותו לשבת אחרת בשביל זה, ועוד שלא ישמע לו, כי אין אדם חוטא ולא לו (עיין סי' שי"ח ס"ק ה'), מ"מ במומר לחלל שבת בפרהסיא, שכן ישמע לו, כן צריך בכדי שיעשו (פמ"ג א"א ס"ק כ"ב, וע"ע ברע"ו משב"ז ס"ק ה'. ואף אי הוי תינוק שנשבה, זה לא יועיל כי עדיין ישמע לו). ולכן, באי"י, שרוב אנשי המקום יהודים, הנהג יצא בשבת לצורך ישראל, ואסור להנות ממה שהגיע אליו יותר מוקדם במוצ"ש מחמת שיצא בשבת (חוט שני ח"ב עמ' מ"ה, וע"ע מנח"י ח"ט סי' ל"ט). אמנם, אם האוטובוס יצא במוצ"ש, אין איסור להנות ממה שהנהג הגוי יצא מביתו בשבת, כדי להגיע לאוטובוס במוצ"ש, דזה מקרי שעשה לצורך עצמו, כדי להתחיל

את עבודתו במוצ"ש, ולא לצורך ישראל (ארחות שבת ח"ב עמ' תנ"א הע' ע"ח).

יהודי או גוי שהגיעו ע"י חילול שבת, כגון ברכב או מחוץ לתחום, האם מותר להנות מהאיש הזה עצמו?

תשובה: למרות שאסור לומר להם לעשות כך, וביהודי לכו"ע אסור גם לגרום לו להגיע בחילול שבת. מ"מ בדיעבד ה"אדם" לא נאסר כ"מעשה שבת", ומותר להנות ממנו עצמו (מאור השבת ח"א סי' י"ח ס"ק נ"ג בשם הגרישי"א והגרח"ק).

האם מותר להנות מתמונה שגוי צילם בשבת?

תשובה: אם הגוי צילם עבור עצמו או גויים אחרים, אין בכך איסור "מעשה שבת", ומותר (כמבואר בריש סי' רע"ו). אך אם צילם עבור ישראל אסור להנות מהתמונה לעולם, כי במוצ"ש אי אפשר לשחזר בדיוק את התמונה שצולמה בשבת, וממילא אי אפשר לקיים את הדין להמתין במוצ"ש בכדי שיעשו **(מורינו ראש הכולל הגר"ח נבנצל שליט"א בשם מרן הגר"א נבנצל שליט"א ששמע מהגרשז"א זצוק"ל**, ארחות שבת ח"ב עמ' ת"נ בשם הגרישי"א זצוק"ל).

סעי' ח'

ג'ו, השותף הגוי של ר' משה, הגיע בשבת עם רכבו מחוץ לתחום, והביא לו קופסת שוקולד יוקרתי לרגל הולדת בתו. האם מותר לאכלו? ואם בחו"ל השוקולד הגיע בדואר ע"י גוי?

תשובה: כיוון שהגוי נסע הרי הוא עשה מלאכה דאו' בשביל יהודי, ולכן אסור לכל ישראל להנות מהשוקולד הזה עד מוצ"ש "בכדי שיעשו", דהיינו שיעבור גם שיעור הזמן שלקח לגוי להביאו בשבת (עיין ס"ק מ'. ובזמנינו, שיש דרך ליסוע גם בלילה, ממילא אין הנאה מיוחדת ממה שהגוי הביאו ביום, ומסתבר שלכו"ע אפשר למנות את הזמן מליל מוצ"ש, וכמו שכתב בנשמת שבת סי' קמ"ה). אמנם אם השוקולד הובא בדואר ע"י גוי, בחו"ל, מקרי שהגוי עשה לצורך עצמו ועבודתו, ולא עבור היהודי, וכיוון שלא קבע את מלאכתו דווקא לשבת, מותר לכולם להנות ממנו אף בשבת עצמה (שש"כ פל"א הכ"ד).

סעי' י'

אם חרש שוטה או קטן עשו מלאכה בשבת, האם מותר להנות ממנה?

תשובה: אם החש"ו עשה את המלאכה לצורך עצמו, מותר להנות ממנה. וזה עדיף מגוי שעשה לעצמו, שגם בדבר שייך להרבות בו (כגון מילוי מים מרה"י לרה"ר או תלישת עשבים לבהמה לקמן בסי"א) מותר להנות גם מחש"ו המכירו שעשה לעצמו, כיוון שאין להם דעת להרבות בשבילו (הכרעת הבה"ל ד"ה אינו יהודי כהעולת שבת, מובא בפמ"ג). אך אם עשו לצורך ישראל אסור להנות ממנה (מסקנת המג"א) עד מוצ"ש בכדי שיעשו, כמו בגוי שעשה לצורך ישראל (פמ"ג).

האם מותר שבכל שבת גוי יביא ברכבו את המצרכים ל"קידושא רבה" בשבת? האם יהיה מותר לאכול שם?

תשובה: למרות שלצורך דבר מצוה גמור, כגון קידוש, הותר לעשות "שבות דשבות", ובאופן שהיה אפשר ללכת למקומו הראשון ולאכלו שם, יש לצרף את הדעות שאין זו הנאה ממעשה שבת, ולכן ברה"ר דידן, שלהרבה פוסקים דינה ככרמלית, התירו אף לצוותו לטלטל מאכל ברה"ר בתוך התחום (ס"ק ס'); מ"מ ע"י נסיעה ברכבו דהוי אמירה לעכו"ם בדאו', זו רק שבות אחת, ואין להקל אף לצורך מצוה (עיין סי' רע"ו ס"ק כ"ד, סי' ש"ז ס"ק כ"ד). ועוד, שהפוסקים דברו להתיר רק במקרה, ולא בקביעות בכל שבת. ולכן אף שבמקום מצוה, בדיעבד אין לאסור להנות מאמירה לנכרי, כאן שעושים בקביעות, זה חמור יותר, ויש לעשות גדר שלא להנות. ואם יש חשש עלבון, שהציבור או המארגנים יעלבו כשלא יאכל, יאכל רק קצת (שבט הלוי ח"ג סי' ל"ה).

סעי' י"א

העובד הזר הדליק בשבת את האור/ התנור/המזגן בחדר מסויים בבית. האם מותר לשהות דוקא בחדר הזה כדי להנות מכך?

תשובה: אם הגוי הדליק בשביל היהודי, אסור להנות מכך עד מוצ"ש (והבכדי שיעשו בכה"ג הוא קצר מאד, כמו הזמן הנדרש להדלקתם). ואף צריך למחות בו שלא יעשה כן אפי' לפי שעה, ואם הוא עושה בעל כרחו צריך לגרשו מביתו, מפני חילול ד', שלא יחשדו שעושה כן בשליחותו (סי' רע"ו ס"ק י"א, כיוון שעושה בביתו או בחפציו של היהודי- וע"ע שם בס"ק ל"ז). ולא אמרינן בזה שהגוי עושה ע"ד עצמו כדי להרוויח מכך לאחר השבת, כיוון שגופו של היהודי נהנה מכך (עיין סי' של"ד ס"ק ס"א).

אמנם, אם מוכח שהגוי הדליק לצורך עצמו, כגון שהוא עצמו השתמש בהם מיד (סי' רע"ו ס"ק י"ח, ועיין ס"ק ע' כאן שי"א שכשאין הוכחה אחרת בסתמא אמרינן שהגוי עשה לצורך עצמו), מותר להנות מכך. ואף שהוא "גוי המכירו", אין את החשש "שמא ירבה בשבילו", כיוון שבדברים אלו לא שייך "להרבות", שהדלקה אחת מספיקה עבור כל

האנשים (ינר לאחד נר למאה). והי"ה אף בגוי שהוא "עבדו של היהודי" (סי' רע"ו ס"ק כ"ז. משא"כ בדבר ששייך להרבות, שאסור להנות מעבדו בכל גווני - עיין כאן בס"ק י"ז ושה"צ ס"ק ס"ט).

סעי' י"ד

סידור שנדפס בשבת- האם המתפלל בו יצא ידי חובה?

תשובה: אף אם הסידור נדפס בשבת ע"י גויים, יש בזה חילול שבת בפרהסיא וחילול ד' (ועיין ס"ק ע"ג שבכה"ג יש אוסרים להנות לעולם), והוא מאוס לדבר מצוה וכ"ש לתפילה. וכשידע שנדפס בשבת, יש טעם גדול לומר שלא יצא י"ח כלל, בדומה למי שלאחר שהתפלל מצא צואה במקום שהיה ראוי להסתפק בו, ולא בדק שהוא נקי, שתפילתו תועבה, ולא יצא (עיין סי' ק"ח ס"ק כ"א), כיוון שחטא בעצם תפילתו, ואין קטיגור נעשה סניגור, ולכן בידוע שלא תתקבל תפילתו, ותפילה שידוע שלא תתקבל אינה תפילה. ואף שעיקר התפילה היא בע"פ, מצינו (ברמ"א בסוף סי' נ"ג) שגם הסידור שמתפלל מתוכו משפיע על קבלת התפילה. ומ"מ, למעשה אין לו לחזור ולהתפלל, ד'כי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה'? והוי "מעוות לא יוכל לתקון" (אג"מ ח"ב סי' י"ז).

סימן שכ"ו

רחיצה בשבת

סעי' א'

מים שהוחמו מער"ש האם מותר לרחוץ בהם את רוב/ מיעוט גופו?

תשובה: אף במים שהוחמו מער"ש אסור לרחוץ את רוב גופו (ס"ק ב'), גזירה שמא יבואו לחמם בשבת עצמה באיסור (ס"ק א'). אך מותר לרחוץ את מיעוט גופו (שו"ע ורמ"א). ולכן אשה הלובשת לבנים בשבת (שעושה הפסק טהרה ומתחילה לספור שבעה נקיים), מותרת לרחוץ את המקומות המטונפים, אך לא ע"י בגד, שלא תבוא לידי סחיטה (ס"ק ו'). אמנם ל"מצטער", אף שאינו "חולה", מותר לרחוץ אף את כל גופו (בה"ל ד"ה במים בשם רעק"א, ועי"ש שבדבר שהוא משום גזירה הקלו למצטער. ואף שלא התירו "רפואה" למצטער אף שהיא רק משום גזירת "שחיקת סממנים", הסביר בשש"כ פל"ד הע' ז' בשם הגרשז"א, ששם כל הגזירה היתה על המצטער, והקלו רק בגזירת מרחצאות שהיא רק משום עוברי עבירה במזיד). וכגון שהוא רגיל לרחוץ בכל יום ומצטער הרבה (שש"כ פי"ד ס"א), או לתינוק שרגיל לרחוץ כל יום (בה"ל ש"ב ס"י ד"ה שלא). ובמים פושרים (עיין את שיעורן לקמן בס"ח) מעיקר הדין מותר לרחוץ, אך כיוון שנהגו שלא לרחוץ את רוב גופו אפי' בצונן (כדלקמן בס"ז), גם בזה מקלים רק למצטער (עיין אג"מ ח"ד סי' ע"ה), או כשמותר לטבול במקוה (עיין ס"ק ז', ועיין לקמן בס"ח. אמנם עיין במש"כ בסי' שי"ח שהשימוש במים מ"דוד שמש" הותר רק לחולה, וב"דוד חשמל" אסור בכל גווני כשאין פיקו"נ).

סעי' ד'-ה'

האם מותר לרחוץ במים שהוחמו בשבת עצמה בהתר, כגון ש"הופשרו" לפחות מיד סולדת?

תשובה: את רוב גופו אסור, דלא גרע מהוחמו בער"ש הנ"ל. ובמיעוט גופו זו מחי' (כמובאר בשו"ע), ויש להזהר בזה (משמעות הבה"ל ד"ה אצל האש, וכן סתם בשונה הלכות, וכן הוא בשש"כ פי"ד ס"ב, ובארחות שבת ח"ב פכ"א ס"ב). אמנם אם עירב מים צוננים עם חמים בהתר, כגון בכלי שני, מותר לרחוץ בהם את מיעוט גופו (כדמוכח בסוגיא של אמבטי בשבת מב.), כי זה מוגדר שהוא רק צינן את החמין (שש"כ פי"ד הע' ט"ו).

האם מותר להתחמם כנגד תנור כשגופו או ידיו רטובים?

תשובה: אם המים יכולים להגיע ליד סולדת, אסור לכו"ע משום מבשל (עיין סי' ש"א ס"ק ר"ח, ופשוט). ובמקום שלא יגיעו ליד סולדת, זה תלוי במחי' הנ"ל (כמבואר בשו"ע) אם מותר לרחוץ את מיעוט גופו במים שהוחמו בהתר, וכאמור, יש להזהר ולהמנע מזה.

כשהמים בצינורות ההובלה מתחממים מהשמש בשבת, האם מותר לרחוץ בהם את ידיו?

תשובה: מותר, כיוון שבפתיחת הברז כוונת האדם היא רק להביאם אליו, ורק ממילא הם עוברים גם במקום שיתחממו מהשמש, ולא ניחא ליה בהתחממות זו, ולכן מקרי "מים שהוחמו מאליהם בשבת" (הגר"פ ברונפמן שליט"א), שמותר לרחוץ בהם את מיעוט גופו (כמבואר בהגה' רעק"א על המג"א ס"ק ד').

סעי' ו'

האם מותר בשבת להניח "בקבוק מים חמים" על בטן כואבת?

תשובה: כשהבקבוק סגור, ואין חשש שהמים החמים ישפכו עליו, זו' מחי'- י"א (רש"י והר"ן) שגם בשבת טעם האיסור הוא שמא ישפכו עליו, ונמצא כרוחץ בחמין בשבת, וממילא בבקבוק סגור מותר. וי"א

(תוס') שהטעם בשבת הוא משום "רפואה" וגזירה משום שחיקת סממנים, ואסור. ולצורך גדול יש להקל (ס"ק י"ט. ועיין ריש סי' שכ"ח ש"חולה שאין בו סכנה"- מותר לרפאותו לכתחילה). אמנם, בזמנינו, בזמן הקור, במקום שגם מנהג הבריאים להניח בקבוק חם כזה על בטנם כדי להתחמם, מותר לכו"ע אף לחש בבטנו לעשות כך לכת', שזה לא ניכר לרפואה (שלחן שלמה ס"ק ז' ע"פ סי' שכ"ח סע' ל"ז, וע"ע שבט הלוי ח"ח סי' פ"ג, ואור לציון ח"ב פל"ו תשובה א').

סע' ז'

האם מותר "להתקלח" במים קרים?

תשובה: נהגו שלא לרחוץ את רוב גופו אפי' בצונן, שמא יבואו לידי סחיטה ומעוד כמה טעמים (ס"ק כ"א). וגם באופן ששופך המים עליו, כמו במקלחת (ספר מנוחה נכונה עמ' מ"ט בשם החזו"א. ובשונה הלכות הביא עדות מהגר"ש גרינימן שהחזו"א עבר על הפסקים המובאים שם, וכן מסקנת האג"מ ח"ד סי' ע"ה שכך המנהג). ובמקום צער יש להקל (אג"מ שם), וכנ"ל בס"א שבמקום צער מותר לרחוץ אף בחמין כשזהו הצורך.

סע' ח'

האם אשה תטבול בשבת טבילה שלא בזמנה? האם איש יטבול? האם ישפוך על עצמו 9 קבין? באיזה טמפ' צריך להיות המקוה?

תשובה: באשה- כשאין מנהג להחמיר, מותר לטבול אף שלא בזמנה בשבת (רמ"א יו"ד קצ"ז ס"ב), וכן המנהג בזמנינו (הגר"י ברונפמן שליט"א. למרות שהפוסקים שבחו את הנוהגות להחמיר, כיוון שבזמנינו המנהג הוא שלא לרחוץ בשבת את כל הגוף אפי' בצונן, וממילא כשטובלים זה כבר לא נראה כרוחץ בצונן אלא כמתקן, כמבואר בס"ק כ"ד, או שמא יבואו לידי סחיטת שיער כמבואר בבה"ל סוף ד"ה אדם). ואף שגם בטבילה אין לטבול בחמין אלא בשעת הדחק (כמבואר בשה"צ ס"ק ה' שאז יסמוך על דעת הקרבן נתנאל ודעימיה שלא גזרו על רחיצה בחמין בטבילת מקוה), מ"מ ברוב המקומות נהגו להקל לנשים לטבול בחמין (ארחות שבת ח"ב פכ"א הע' ל').

באיש- כשנטמא בשבת או ביו"ט עצמם, מותר לטבול טבילת עזרא (ועיין בבה"ל שם שמשמע שגם הגר"א מודה בזה, ועיין בארחות שבת ח"ב פכ"א הע' ל"ב שתלמידי הגר"א ובתוכם הגר"ח מוולוז'ין הקפידו לטבול בשבת), ואין למחות גם במקלים כרוב הפוסקים אף בנטמא לפני כן (ס"ק כ"ד. ואף שבזמנינו יש חשש שנראה כמתקן כנ"ל, מ"מ עיין בבה"ל ד"ה אדם שתירץ שכיוון שטבילת עזרא בנתבטלה, אינו נראה כמתקן. ואף שיש על בעל קרי גם טומאה דאו', מ"מ בזמנינו לא נוהגים טומאה וטהרה. ואף שמבואר בסי' רס"א שגם בזמנינו אסור לטבול כלי טמא, שם הוי דבר שבמנין וצריך מנין אחר להתירו, משא"כ על טבילת אדם לא גזרו מעיקרא כי היה נראה כמקר). אך אם הוא טהור לגמרי יש להמנע מלטבול רק משום "תוספת קדושה", שמא יבוא לידי סחיטת שיער (מסקנת הבה"ל שם, אך יש בזה מנהגים שונים בכלל ישראל). ובכל אופן, מותר לטבול רק כשמי המקוה הם פושרים (ס"ק ז'), ויש דעות בשיעור החום, י"א (אג"מ) שיהיה פחות ממה שרגילים לרחוץ ביום חול (ועיין בארחות שבת פכ"א הע' י' שמסתבר שלפי"ז מותר ב38 מעלות), וי"א שצריך שלא ירגיש חמימות במים (תהילה לדוד ושביתת השבת), וי"א שפושרין הוו כחמימות הרוק (ע"פ הש"ך ביו"ד סי' קפח ס"ק י"ד), וזהו השיעור המחמיר יותר, ולכן ב36.5 מעלות ודאי מותר (עיין בארחות שבת שם הע' ט'. ועיין בשבט הלוי ח"ה סי' מ"ד שמלמד זכות על הטובלים טבילת עזרא בחמין כשא"א אחרת). ותמיד יש להזהר מסחיטת השיער, ויניח את המגבת בנחת על מקום כינוס שיער, שרק תספוג את המים (עיין ארחות שבת פי"ג הע' פ"ט וצ', ואף אלו שהחמירו בכך, פירשו דהוי גדר שלא לבוא לסחיטה כמפורש בארחות יושר חלק 'טהרה', ובב"א שנה ב', פ' פיקודי אות ח').

סע' י'

האם מותר להשתמש בסבון מוצק או נוזלי בשבת?

תשובה: בסבון מוצק- אסור, משום דהוי ממחק (שבכל שימוש הסבון נפחת בצורה חלקה ושווה) וממרח (כמו במריחת משחה), וכן משום "נולד" (לשיטות האוסרות), ומשום השרת שיער (ס"ק ל'. ויש לעיין האם בסבון שלנו הוי פ"ר שישיר שיער). בסבון נוזלי- מותר (שש"כ פי"ד סי"ח ע"פ הערוה"ש והקצה"ש, ארחות שבת ח"א פי"ז הע' מ' בשם הגרישי"א, וכן מעיד הגרח"ק בשם החזו"א כמובא במעשה איש ח"ב עמ' ק"ה, וכן מנהג רוב העולם). ואף שגזרו שלא לסתום נקב ב"שמן עב", מגזירה שמא יסתמנו בשעוה ויבוא לידי מירוח, מ"מ לא גזרו שלא לסוך בשמן עב (ארחות שבת שם).

האם מותר להשתמש בסבון שעשוי מחומר לא כשר? ובפסח, בסבון שעשוי מחמץ?

תשובה: ישנה מחלוקת ראשונים האם אמרינן ש"סיכה כשתיה" אף בשאר איסורים חוץ מיו"כ, תרומה ואיסורי הנאה, ומנהג העולם להקל בזה ולרחוץ בסבון העשוי מחלב, אך אם מצוי להשיג סבון אחר, בודאי נכון לחוש למחמירים (בה"ל ד"ה בשאר חלב). אמנם מדינא, כ"ז הוא רק ב"דבר הראוי

לאכילה", אך בדבר שאינו ראוי אפי' לאכילת כלב, כמו הסבונים בזמנינו, לא אמרינן ש"סיכה כשתיה" (פר"ח יו"ד קי"ז ס"ד, ערוה"ש יו"ד סוף סי' קי"ז, מאור השבת ח"ב מכתבי הגרשז"א סי' ל' ס"ק ו', וכן מצדד החזו"א למסקנא בדמאי סי' ד' ס"ק י"ג). ואף שמצינו שאסור מדרבנן לאכול דבר שנפסל מאכילת כלב, "כיוון דאחשביה" במה שרוצה לאכלו (סי' תמ"ב ס"ק מ"ג), מ"מ כשרק סד בו לא נתן לו "שם אוכל" (חוט שני פסח עמ' צ"ה, וכן צ"ל לכל הדעות הנ"ל), ומ"מ בפסח נזהרים שלא להשתמש ב"סבון כלים שיש בו חמץ" בכלי אכילה, למרות שמעיקר הדין מותר (שם), וכן רבים נהגו לכתחילה להחמיר בפסח אף ברחצה וסיכה (עיין תשובות והנהגות ח"ה סי' קכ"ז, וכן מטו בשם הגרי"א, ובהליכות שלמה מועדי השנה ניסן-אב עמ' ע"ז סוף הע' 63 מובא שהגרשז"א החמיר בכך לעצמו).

סימן שכ"ז

סיכה בשבת

סעי' ב'

האם מותר בשבת לעשות עיסוי (מסז') עם שמן?

תשובה: לצורך רפואה אסור, ואף כדי לבטל עייפותו אין להקל. ולחולה שאב"ס הוי ככל דרבנן, וקיי"ל שמותר לעשות לצרכו בשינוי, באופן שיתבאר (סי' שכ"ח ס"ק ק"ל). אמנם אם העיסוי הוא רק להנאתו, מותר לעשותו לכל אדם, אך בשינוי (ס"ק ו'), כדי שלא יהיה עובדא דחול (לבוש ס"ב). והיינו שיסוך בלא שמן, או עם מעט שמן במקום אחד, ואח"כ שוב עם מעט שמן במקום אחר וכו' (פסק"ת). וי"א שהעיסוי יהיה ברפיון ידיים ולא בכח משום עובדין דחול (רש"י), אך להלכה בכה"ג מותר גם בכח (כהרמב"ם- עיין ס"ק ז', בה"ל סי' שכ"ח סע' מ"ב ד"ה כדי שייגע, ושה"צ שם ס"ק צ"ו).

האם מותר לאשה לסוך את שערותיה ב"שמן המועיל לשיער"?

תשובה: מותר, אך תזהר לסוך רק במעט שמן, ושלא לסוך במקום אחד בכמות גדולה ולהעבירו ממקום למקום, משום סחיטה (שש"כ פי"ד הנ"ד והע' קמ"א בשם הגרשז"א). אך במשחה או בג'ל אסור בכל אופן משום ממרח (שם).

סעי' ג'

לגרד את בשרו בכלי המיוחד לכך?

תשובה: אסור משום עובדין דחול, אא"כ היו ידיו או רגליו מטונפות בטיט וצואה, שלנקות עצמו ע"י הכלי זה כבר לא מחזי כעובדא דחול, ומותר. וכן אם יש לו כלי המיוחד לשבת מותר. ואף כשמגרד בידיו, יזהר שלא יעשה חבורה (ס"ק ח'- י"א).

סעי' ד'

האם מותר למרוח שמן או משחת נעליים על נעל?

תשובה: כשמורח את השמן להדיא על הנעל יש להחמיר אפי' במנעל ישן, ומשום עיבוד (ס"ק י"ב). אך לאחר שסד את רגלו בשמן אסור להכניסה רק למנעל חדש (ס"ק י"ג). ולמרוח משחת נעליים אסור משום ממרח (שה"צ י"ז ע"פ תפארת ישראל, ועיין שבט הלוי ח"ז סי' מ"ג, וששי"כ פט"ו הע' קל"ב שיש בזה גם משום צובע). ואפי' אם עשה ע"י גוי, אסור ללבוש את הנעל עד מוצ"ש "בכדי שיעשו", דהיינו להמתין גם את שיעור הזמן שלקח לצחצח את הנעל (ס"ק ט"ז).

סימן שכ"ח

דיני חולה בשבת

סעי' א'

האם מותר לקחת "אקמול" כנגד כאב ראש או שיניים?

תשובה: הכלל הוא שכשיש לו רק "מיחוש", רבנן אסרו כל רפואה בשבת, גזירה שמא יבוא לשחוק סממנים (שו"ע). אמנם אם הוא הגיע לגדר "חולה", אף שאין בו סכנה, מותר לעשות לו כל רפואה ע"י גוי (כמבואר בסע' י"ז), וע"י יהודי כל "שבות דרבנן" בשינוי, ולא צריך לחזר אחר גוי (עיין ס"ק נ"ז שהלכה כדעה השלישית בשו"ע שם). ובכלל זה גם "רפואה", שאסורה רק מדרבנן. ואם א"א בשינוי וע"י גוי, מותר גם בלי שינוי (ס"ק ק"ב ע"פ החיי אדם). ובסכנת אבר עושים לכתחילה כל דרבנן בלי שינוי (כדעה השלישית הנ"ל). וגדר "חולה שאין בו סכנה" הוא שחלה כל גופו מחמת הכאב (רמ"א בסי"ז), או שנפל למשכב (שו"ע שם). ואף אם הוא הולך על רגליו, אלא שראוי ליפול למשכב (ספר הזכרונות להר' שמואל אבוהב פ"ט ד"ה הטוחן). דהיינו שבמצבו הרגיל היה צריך לשכב מחמת חוליו, אלא שהוא מתאמץ בשביל תפילה, או אורחים או טיפול בילדים וכדי, דחשיב כ"נפל למשכב" (חוט שני ח"ד עמ' קצ"ז). ולכן, אם יש לו "כאב ראש חזק" שבמצב רגיל היה מפילו למשכב, כגון "מיגרנה" וכדי, מותר לו לקחת משכך כאבים כמו "אקמול". ואף אם כרגע "המיגרנה" התחילה רק ככאב חלש, אך יתכן שהיא תתחזק בהמשך ותפילו למשכב, ואז משכך הכאבים כבר לא יועיל (שזוהי דרכה לפעמים), יש לצרף את הדעות שבתרופות של זמנינו, כיוון שאין אדם רגיל שיודע לעשותן, לא שייכת בהן גזירת

שחיקת סממנים, ולהקל ליטול את התרופה כבר מעכשיו (הגר"י ברונפמן שליט"א). ולגבי כאב שיניים חזק, לעיתים הוי מכה של חלל, ועיין לקמן בס"ג.

לחלל שבת כדי שצדיק יתפלל או יברך, במצב של פיקו"נ? (הע' 5)

תשובה: אף אם יהיה המתפלל כר' חנינא בן דוסא אין להתיר (הגר"ש קלוגר בשו"ת ובחרת בחיים סי' פ"ז, תשובת המהרש"ם, מובאת במנחת שבת על הקשו"ע סוף סי' פ"ד). אך אם עבר ועשה והצליח, לא עבר שום איסור (מהרש"ם שם. ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רכ"ה הוסיף שכ"ז באיתמחי הצדיק שיפעל בתפילותיו, ושמהרש"ק פסל דיין שהתיר ע"י גוי לכתוב שם חולה ולשלוח. ועל כיוצא בזה אמרו שבת הוא מלזעוק וכו' יכולה היא שתרחם וכו', וכן נקט בכ"ז במנח"י ח"י סוף סי' ל"א, ועיין עוד מקורות רבים בנשמת אברהם מהדו"ב ח"א סי' ש"א ס"ק ט"ו).

סעי' ג'

האם מחללין שבת על מי שיש לו דלקת באבר פנימי, או "שטף דם פנימי"?

תשובה: הוי "מכה של חלל", שמחללין עליה שבת (עיין אג"מ ח"א סי' קכ"ט, הלכות שבת בשבת ח"ב עמ' תע"ד, פסק"ת). אא"כ יודעים בבירור שאין בו חשש סכנה בשבת עצמה, שאז ממתינים למוצ"ש (כמבואר בס"ד).

האם מחללין שבת על מי שיורד לו דם מהחניכיים בכל פעם שהוא אוכל?

תשובה: מעיקרא דדינא זהו סימן למחלת ה"צפידנא", שמתחלת בפה ומסיימת בבני מעיים, והויא מכה של חלל שמחללין עליה שבת, ויותר מכך- שבה אף אם הרופא אומר של"צ חילול, לא שומעים לו. אמנם ב"דלקת החניכיים" המצויה בזמנינו, שלא שמענו אם היא גומרת בבני המעיים, צ"ע רב בזה (שבט הלוי ח"ח סי' ע' אות א'). ובדבר שמוסכם ופשוט אצל כל הרופאים שאינו פיקו"נ, אמרינן שנשתנו הטבעים ושומעים להם, ולא מחללין עליו שבת (שמירת הגוף והנפש, מבוא, סוף פ"ו בשם הגרישו"א, וכן הוא בששי"כ פל"ב הע' מ"ג), וממילא לא יחללו שבת על דלקת חניכיים רגילה של זמנינו. אא"כ התנפחו החניכיים מחמת הדלקת(חוט שני ח"ד עמ' קע"ב), או שיש לו ממנה כאב חזק שנחלש כל גופו (ס"ק ח' ושונה הלכות דין ע"א) דאז הויא "מכה של חלל", שמחללין עליה שבת.

האם מותר לעקור שן כואבת?

תשובה: כשכואב לו מאד עד שחלה כל גופו, כיוון שהוא כאב ב"ישן", הוי "מכה של חלל" (איבר פנימי), שמוגדרת פיקו"נ, ומחללין עליה שבת (ס"ק ח'. ועיין בבה"ל ד"ה ודוקא, שאף שבמכה של חלל יתכן שרק אם יש ספק שמא נתקלקל האבר מחללין, מ"מ בשיניים שהן קשות, ובכל זאת כאב לו כ"כ, ודאי מחללין. וס"ק ק"ב החשיבו רק כחולה שאב"ס וצ"ל שמדובר שידוע שאין זו "מכה של חלל", אלא רק "חור בשן" שכואב מאד וכד'). ואף שבזמנם עקירת השן לא היתה "רפואה ידועה", ואדרבה, העקירה עצמה יכלה לגרום חשש סכנה, ואף אם חלה כל גופו היה מותר לעקרה רק ע"י גוי (ס"ק י'), מ"מ בזמנינו, שנתברר למומחי הרפואה ש"ישן חולה" יכולה אף לגרום לדלקת בחניכיים (ובאופן שנחלש כל גופו הויא "מכה של חלל"- עיין ס"ק ז', ושונה הלכות), ועוד שהרופאים בקיאים בדרכי החיטוי, ויודעים למנוע זיהום, וכבר אין סכנה בעקירה (שלחן שלמה ס"ק ז'), מותר לעוקרה אף ע"י יהודי, כדי לרפאות את ה"מכה של חלל' (שלחן שלמה וחוט שני שם). ואם לא חלה כל גופו, אלא רק אותו מקום, אפשר שיש להקל לעקור את השן ע"י גוי (מסקנת הבה"ל ד"ה ומצטער, דלא כהמג"א שעקירת השן אסורה מדאו' משום חובל לרפואה, כיוון שאינו מתכוון להוצאת הדם, והוי פ"ר דלא אכפת ליה, ולמ"ד שמקלקל בחבורה פטור הוי רק איסור דרבנן. ועיין בשט"ז ס"ק ל' שי"א דהוי מלאכה שאצ"ל. ולכן ע"י גוי הוי שבות דשבות דמותר אף לצורך "מקצת חולי"- שחלה אבר אחד, ולא כל גופו, כמבואר בס"ק נ"ב).

סעי' ד'

האם מחללים שבת רק כדי לשכך כאב של חולה מסוכן?

תשובה: מחללין, כי מחללין שבת גם כדי "ליישב דעת החולה המסוכן", שהיה ידוע לחכמים שאחרת יסתכן יותר (עיין בה"ל ד"ה כל בשם הרמב"ן), ואין לך יישוב הדעת גדול משיכוך כאביו (שבט הלוי ח"ו סי' ל' אות ב'), כי הם מכבידים את חוליו (חוט שני ח"ד עמ' ק"פ), ואף אם הוי רק ספק הצלה של חיי שעה (ששי"כ פל"ב הע' קנ"ז בשם הגרשז"א).

סעי' ז'

האם מחללין שבת על מי: שקיבל מכה בגב היד או הרגל?

תשובה: מחללין (כמבואר בשו"ע), בתנאי שהמכה היא בחלק האחורי של כף היד, ולא באצבעות (כמבואר בקצה"ש סי' קל"ו בדה"ש ס"ק א', ומובא בנשמת אברהם ס"ק כ"א בשם הגרשז"א שיתכן שגם הערוה"ש מודה לזה), ושיש חשש לפגיעה בכלי הדם שם. אך אם רופא מומחה אומר שאין שם סכנה, אין מחללין, שבדבר שהם מוסכם לכל הרופאים צ"ל שנשתנו הטבעים, וכנ"ל בס"ג (ששי"כ פל"ב הע' מ"ג).

שנחתך מברזל?

תשובה: אם החתך הוא עמוק, מחללין (עיין בה"ל ד"ה מחמת וששי"כ פל"ב סע' י"א אות ו'). ובזמנינו, אם האדם מחוסן נגד מחלת ה"טטנוס", עד 24 שעות אינו בסכנה (שלחן שלמה ס"ק י'), ואם בודאי יוכל להגיע לקבל טיפול בבית החולים תוך 24 שעות במוצ"ש, או להגיע ברגליו, אין לחלל שבת. אמנם, אם אינו מחוסן, יש למהר לנסוע כרגיל (שם). אך אם הוא סמוך ליציאת השבת, ימתין, אא"כ לדעת הרופא אין להמתין (ששי"כ פל"ה סע' מ"א).

שיש לו חום גבוה מצינון, או מדלקת ריאות?

תשובה: כשהחום הגבוה בא מחמת דלקת ריאות או מחמת שאר מחלה של איבר פנימי, הוי מחכה של חלל, וברור שמחללין (אג"מ ח"א סי' קכ"ט). אך בחום שבא מחמת צינון וכד', מחללין רק בחום גבוה ביותר (כמובאר בשו"ע), ובאדם רגיל הכוונה מעל 40 מעלות, במבוגר מעל 39 מעלות, ובקטן מעל 38 מעלות (ועיין בששי"כ פ"מ סע' ב' שימדוד במדחום שאינו חשמלי, ובסע' י"ח שכשהוא בבית חולים עליו רק להשתדל למעט בחילולי שבת הנעשים בשבילו, ודברי חכמים בנחת נשמעים). אך זה כאשר יש חשש שהחום הוא סימן לחולי מסוכן (כמו במחלת הטיפוס הנזכרת בס"ק י"ט), ואם ידוע שאינו מסוכן, לא מחללין (הגר"פ ברונפמן שליט"א).

סעי' ח'

שיש לו לחץ דם גבוה או נמוך?

תשובה: כשלחץ הדם גבוה מאד או נמוך מאד, כנראה זהו "מי שאחזו דם" (המוזכר בשו"ע), דהוי מסוכן לפעמים (חוט שני ח"ד עמ' קפ"ו), ומחללין. והכל לפי מה שהרופאים מחשיבים כמסוכן בהתאם לגילו, למצב גופו וכו' (הגר"י ברונפמן שליט"א).

סעי' ט'

האם מחללין שבת על "דלקת עיניים"?

תשובה: מחלות עיניים חריפות הרי הן פיקו"נ (ס"ק כ"ב, ששי"כ פל"ד ס"ח). ולכן מחללין שבת על "דלקת עיניים חזקה" (חוט שני ח"ד עמ' קפ"ו). ויש שכתבו שמחללין דווקא אם הדלקת החזקה מלווה באחד מהסימנים (האמורים בע"ז כח:): הפרשת דמעות, דם, ריר, או שהעין קודחת מחום (ארחות שבת ח"ב פ"כ סע' מ"ז, הלכות שבת בשבת ח"ב עמ' תפ"ב). ודווקא בתחילת החולי או באמצעו, ולא בסופו שכבר תש מחלתו (הלכות שבת בשבת שם ע"פ ס"ק כ"ד. וכשיש ספק בזה קי"ל שספק נפשות להקל, ומחללין). אמנם ב"דלקת עיניים רגילה" מותר רק "לרפאותה", כגון ע"י טיפות וכד', כדין חולה שאין בו סכנה (ששי"כ, חוט שני, והלכות שבת בשבת שם). והי"ה בכאב חזק בעיניים. אך במיחוש קל בעיניים אין לעשות שום רפואה (ששי"כ שם ע"פ סע' כ' בשו"ע).

סעי' י'

החולה אומר שהוא מסוכן, והרופא אומר שלא. האם מחללין שבת? וכשהרופא אומר שהתרופה תזיק? וביו"כ, שהרופא אומר שהאוכל יזיק לחולה?

תשובה: מחללין שבת על חולה שאומר שהוא מסוכן, אפי' אם הרופא מכחישו. אמנם, אם הרופא אומר שהתרופה תזיק לחולה, שומעים לרופא, כיוון שהוא בקי בתרופות יותר מהחולה (ס"ק כ"ה ע"פ תשובת הרדב"ז). אמנם ביו"כ, אף אם הרופא אמר שהאוכל יזיק לחולה, מאכילין חולה מסוכן שאומר שהאוכל יועיל, שבעניני אכילה אמרינן שהחולה בקי בעצמו יותר, כי "לב יודע מרת נפשו" (סי' תרי"ח ס"ק ד', וכמפורש בת' הרדב"ז הנ"ל).

האם מחללין שבת ע"פ רופא גוי או חילוני? וע"פ יהודי/גוי שאינו רופא, אך טוען שידוע לו שהחולי הזה הוא מסוכן?

תשובה: ע"פ רופא גוי מחללין (ס"ק כ"ה). וע"פ רופא יהודי מחלל שבת צ"ע, ובאמת זה תלוי לפי עיני המורה (בה"ל סי' תרי"ח ס"א ד"ה חולה, אלף המגן סי' תרי"ח ס"ק ו'). וההוראה המקובלת היא שלכתחילה יש להתייעץ בזה עם רופא שומר תורה (הגר"י זילברשטיין בשם הגריש"א בתורת היולדת תחילת פ"נ, ובדפו"ח בתחי' פנ"ג), אך בדיעבד דבריו של רופא שאינו שומר תורה עושים עכ"פ ספק פיקו"נ, שמחללין עליו שבת (שם, ובחוט שני ח"ד עמ' קפ"ז). ע"פ יהודי שומר תורה שאומר שמכיר באותו חולי מחללין, אך אם רופא מכחישו, לא מחללין (ס"ק כ"ז). וע"פ גוי שאינו רופא לא מחללין (ס"ק ל', כהרמ"א), והי"ה לענין זה ביהודי שאינו שומר תורה, ואינו רופא (חוט שני שם).

סעי' י"ב

בפיקו"נ- האם יחייג למד"א ב"שינוי", כגון ע"י גב ידו? אם מצוי שם גוי או קטן, האם עדיף לחלל על ידם? מה הדין באשה?

תשובה: לשו"ע משתדלים שלא לעשות ע"י גויים או קטנים, אף אם הם מצויים שם, כדי שלא יבואו לחזר אחריהם בפעם אחרת ויבואו לידי סכנה (ס"ק ל"ג כטעמו של הרא"ש), אלא ע"י גדולים ובני דעת. וי"א שאם יש שם חכמים, מצוה לכתחילה שהם יחללו (ס"ק ל"ד שהביא מפיהמ"ש שכוונת הרמב"ם כפשוטו, ודלא כפירוש הב"י והכסף משנה

ש'חכמיהם' בא רק לאפוקי נשים ועבדים שדעתן קלה). אך לרמ"א אם אפשר בלא איחור כלל, ואין שום חשש שהגוי יתעצל, עושים על ידו, וה"ה ע"י קטן (ס"ק ל"ו), וכן נוהגים. ואף שלהט"ז אינו מנהג ותיקין, כי הישראל יזדרז יותר (ס"ק ל"ז), מ"מ כשאין שום חשש איחור, טוב לעשות כהרמ"א ע"י גוי או קטן (הגר"י ברונפמן שליט"א), וכן המנהג (עיין שבט הלוי ח"ח סי' ע"ד). וכן טוב לעשות ע"י שינוי (כמבואר ברמ"א), כגון לחייג למד"א ע"י מזלג או בגב ידו כשאין חשש עיכוב. וכשהמצב אינו בהול (בודאי), יעשה בשינוי אף אם זה יאחרו מעט (ס"ק ל"ה בניגוד לע"י גוי שמבואר ברמ"א שאין לאחר כלל).

ולכו"ע משתדלים שלא לעשות ע"י נשים, שמא תחשובנה שבאמת אסור לחלל שבת בזה, ולכן מוסרין להן, ויתעצלו בדבר, ויבוא לידי סכנה (ס"ק ל"ג כהרא"ש), או שמא שבת תקל בעיניהן, ותבואנה לחללה גם במקום אחר (שם כהרמב"ם). אך אם מצויות שם רק נשים, בודאי אין להן להמתין, והן זריזות ונשכרות (ס"ק ל"ד).

סעי' י"ג

אם ילד ננעל בחדר, או נכנס בטעות למעלית, מה עושים?

תשובה: אם ננעלה דלת בפני תינוק (ילד קטן), שובר את הדלת ומוציאו, אף אם יש איזשהו תיקון בשבירה מותר, כיוון שאינו מתכוון לזה. ולא אמרינן שאפשר "לקרקש לתינוק באגוזים מבחוץ", ולהסיח את דעתו עד שיביאו מפתח, שמא יבעת התינוק וימות (ס"ק ל"ח). אמנם, אם התינוק נכנס בטעות למעלית, אם אפשר, יאמר לילד מבחוץ שהוא ילחץ על הכפתור שיפתח את הדלת, דהוי קטן העושה לצורך עצמו, שזה הרבה יותר קל (עיין בארחות שבת ח"ב פכ"ד הע' ט"ז בהרחבה). ואם א"א, שהגדול ילחץ על הכפתור מבחוץ בשינוי (הגר"י ברונפמן שליט"א), ואם א"א בשינוי ילחץ כדרכו, כנ"ל.

סעי' י"ד

כשהחולה המסוכן צריך לאכול- האם נאכילהו איסור (כגון בבית חולים בחו"ל), או שנחלל שבת כדי להביא לו התר?

תשובה: כשהאוכל אסור מדאו', עדיף לחלל שבת כדי להביא למסוכן אוכל של התר (כמבואר בשו"ע שכשצריך בשר שוחטים לו בשבת, ולא נותנים לו נבלה). ונאמרו בזה כמה טעמים: י"א (מהר"ם מרוטנבורג) ששבת אינה רק "דחויה" במקום פיקו"נ אלא "הותרה" לגמרי, ולכן אין כאן שום איסור לחללה, וממילא מאכילים אותו אוכל כשר כמו תמיד. אבל לרוב הפוסקים שבת היא רק "דחויה". ולכן י"א (רא"ש) שהטעם הוא שמא החולה יקוץ באיסור ויסתכן (ולפי"ז אם אינו קץ יש בזה דעות באחרונים, ובקטן ודאי שעדיף שלא לחלל שבת כשאינו קץ באיסור). וי"א (ר"ן) שהטעם הוא שאיסור האכילה הוא חמור יותר, שעובר על כל "כזית", משא"כ בשבת שיעבור על ה"לאו דסקילה" רק פעם אחת. ולפי הטעם הזה ודאי שנאכילו "איסור דרבנן", שבזה החילול שבת הוא ודאי יותר חמור (ס"ק ל"ט), והכי נקטינן (הגר"י ברונפמן שליט"א. ובפרט אם צריך ליסוע כדי להביא אוכל כשר לגמרי, שבנסיעה יש כמה חילולי שבת). אא"כ יש חשש שהמסוכן יקוץ באוכל, ותטרף דעתו או יקיא (עיין שש"כ פ"מ הע' נ"ד בשם הגרשז"א), או שימעט באכילתו באופן שיכול להזיק לבריאותו (ארחות שבת ח"ב פ"כ הע' מ"ו), דאז הוי ספק פיקו"נ, ומחללין שבת כדי להביא לו אוכל כשר.

סעי' ט"ו

האם מותר לעשרה כוננים של מד"א או של 'הצלה', לצאת עבור אותו חולה? ולאחר שכבר אין סכנה, האם עושים איסור דרבנן כדי להודיע להם שלא יחללו?

תשובה: כשהחולי המסוכן הוא בהול, מותר גם להרבה אנשים לחלל שבת, כי כל אחד חושב שיוכל להקדים (ס"ק מ'). ואף אם לבסוף רק אחד הקדים, לא בלבד שכולם פטורים, אלא יש להם שכר טוב מאת ה' עבור מחשבתם הטובה (ס"ק מ"ב). אך כשהחולי לא בהול, מדינא אסור להרבות באנשים (בה"ל ד"ה ויש להם), כי אין תועלת במה שאחד מהם יקדים (ותמיד יש לקבל הדרכה מראש מה נחשב 'תועלת', מהרב הממונה על כך בארגון).

לאחר שכבר אין סכנה- אם ידוע שלא יצטרכו את הכונן ואת האבולנס שיצילו שוב במקומו הראשון, אין לעבור אפי' איסור דרבנן כדי להודיע לו שלא יחלל שבת, כי כעת לפי ידיעתו הוא לא עובר שום איסור, אלא מקיים מצוה (שבט הלוי ח"ח סי' קצ"ג אות ב', נשמת אברהם סי' של"ח סוף ס"ק א' בשם הגרשז"א). וי"א שמוטב שגוי "יטלפן" ויודיע לו (הגרשז"א שם), ויש אוסרים אא"כ הגוי "יטלפן" בשינוי דהוי 'שבות דשבות במקום מצוה', או שגוי יאמר לגוי להודיעו (תורת היולדת פכ"א הע' א' בשם הגריש"א), או שירמוז לגוי להודיעו. אך שהגוי לא ישתמש בטלפון של היהודי כי בכה"ג שלא מוחה בו הוי כאילו מצוהו (הגר"י זילברשטיין שליט"א במלכים אומניך פ"ח ס"ג). אבל אם יתכן שיצטרכו אותו או את האבולנס שוב במקומם הראשון, ודאי שלכו"ע מותר להחזירו ע"י גוי, ואם אין גוי ע"י יהודי, ואם יוכל "יטלפן בשינוי" (הגר"י ברונפמן שליט"א, מלכים אומניך שם).

סעי' י"ז

כשיש לחולה סכנת איבר, או ספק סכנת איבר, האם מחללין שבת באיסור דאו'/דרבנן? וכדי למנוע שישאר צולע, או עם צלקת?

תשובה: בסכנת אבר לא מחללים שבת בדאו' (ואף שמבואר בש"ך יו"ד קנ"ז ס"ק ג' שאדם לא מחוייב למסור את אברו כדי להנצל מלאו דאו', ת' הפמ"ג משב"ז ס"ק ז' ששבת חמורה יותר, אמנם עיין אג"מ יו"ד ח"ב סי' קע"ד ענף ד' שכשהאדם בא להתרפאות שאני, שהוא לא נחשב אנוס. ועיין שערי אברהם ח"א עמ' רצ"ב בהע' שנפק"מ האם מותר להתרפאות מסכנת אבר בשאר לאוין פחות חמורים כגון אכילה ביו"כ), אמנם מותר לעשות כל איסור דרבנן בלי שינוי כלל (העיקר להלכה בס"ק נ"ז). וה"ה בספק סכנת אבר (מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות ל"ו). וגדר סכנת אבר הוא אפי' אם האבר רק ישאר חלש כל ימיו, ולא יהיה ראוי למלאכתו כדרך העולם כגון צולע וכד' (קצה"ש סי' קל"ח סס"ק י"ח, שש"כ פל"ג ס"א, חוט שני ח"ד עמ' קצ"ט), וכגון שבר בעצם, באופן שאין בו סכנה- שאינו פתוח ברוחב אצבע, ואין חשש שקצות השבר יפגעו בכלי דם ראשיים (שש"כ שם ובסע' י"ח), הוי 'סכנת אבר'. אמנם מה שתשאר "צלקת" שלא תפגע בתפקוד האבר, באופן רגיל לא הוי "סכנת אבר" (חוט שני שם). אך כגון אם תשאר צלקת בפניה של בת, כיוון שהצער מזה שקול לצער של סכנת אבר, דינו כמוהו, ועושים כל דרבנן כדי לרפאותה, כגון להסיעה ע"י גוי למקום שיתפרו יותר יפה (הגר"י ברונפמן שליט"א ע"פ אג"מ יו"ד ח"ב סוף סי' קע"ד ועוד).

עד איזה גיל כל צרכי קטן נחשבים כחולה שאין בו סכנה?

תשובה: נוהגים שעד גיל 9, וכמו לגבי יו"כ, שעד גיל זה אסור לענותו אפי' לשעות (הגר"פ ברונפמן שליט"א כהמנח"י ח"א סי' ע"ח). ולכן עד גיל זה מותר לרפאותו אפי' ממיחוש בעלמא, ולעשות כל צרכיו ע"י גוי (כמבואר ברמ"א), ולהאכילו בישולי עכו"ם כשיש צורך, כחולה שאין בו סכנה (וכמבואר בסי"ט).

האם מטלטלים מוקצה בשביל חולה שאין בו סכנה? והאם מותר לחולה שאב"ס לאכול מוקצה לצורך רפואתו?

תשובה: לטלטל מוקצה לצורכו- כשא"א בענין אחר, מותר לטלטלו רק כמה שצריך (עיין שש"כ פל"ג הע' ל"ב), ויתכן שצריך לטלטלו בשינוי (ס"ק נ"ח). לחולה לאכול מוקצה- יש שהסתפקו בזה (שו"ת רעק"א קמא סי' ה'), שמצד אחד "מוקצה" הוי "איסור שבת מדרבנן", ולצורך חשאב"ס מותר לעשותו בשינוי (ס"ק נ"ז), ומצד שני בד"כ לא נותנים לו לאכול אפי' "איסורי אכילה מדרבנן" (רמ"א ביו"ד קנ"ה ס"ג). ויש שאסרו (חיי אדם ח"ב כלל ס"ט סע' ט"ז), ויש שהתירו (חזו"א סי' מ"ד ס"ק ה'), ובמקום הצורך יש לסמוך להקל (הגר"י ברונפמן שליט"א). ולצורך רפואת קטן ודאי מותר (כמובא בס"ק נ"ח).

סעי' כ"ב

האם מותר בשבת למרוח משחה שכולה תבלע בעור?

תשובה: זהו נידון, ויש מתירים לחולה שאין בו סכנה (דע"ת סע' כ"ו. ועיין שש"כ פל"ג הע' ס"ד לשיטות ומראי מקומות, וע"ע מנח"י ח"ז סי' כ', ארחות שבת ח"א פי"ז הע' כ"ח), וכשאפשר, יש להניח את המשחה בלי למרוח, אך כשא"א, בכה"ג שכולה נבלעת בעור, יש להקל לחולה שאב"ס במקום הצורך (הגר"י ברונפמן שליט"א).

לסוך בשמן כדי למנוע ייבוש בעור? וכשיש בו גירוי?

תשובה: כשעורו בריא, והוא סך רק כדי למנוע ממנו להתייבש, אין זה "ניכר לרפואה", ומותר (חוט שני ח"ד עמ' ר"י ב), דלא גרע מ"גמר מכה", שמותר לסוכה בשמן גם בזמנינו (כמבואר בס"ק ע'). וה"ה אם יש בעור רק 'גירויים קלים', שמותר. וכ"ז בשמן, ולא במשחה (שש"כ פל"ד סי"ב, אולם עי"ש בהע'). אך אם נתקלף עורו מחמת הגירויים (שש"כ שם), או שנסדק (הגר"י ברונפמן שליט"א), אסור לסוך על גבי מקום הגירוי, אלא יתן את השמן מחוצה לו כך שיזל אליו, שזה לא מוכח לרפואה, ומותר (ס"ק ע"ז).

סעי' כ"ה

האם מותר לתת משחה על העור, ואח"כ לתת עליה תחבושת או חיתול?

תשובה: כשמותר לרפואתו, כגון ב"חולה שאב"ס", או בתינוק, אפי' אם רק האדים בשרו וכד', מותר לתת את המשחה מהשפופרת בלי למורחה, או, אם היא נמצאת בכלי לתת אותה ע"י מקלון, בלי למרחה, ואח"כ לתת עליה את התחבושת או את החיתול, ואף אם תתמרח ע"ז, לית לן בה (שש"כ פי"ד סל"א, פל"ג סי"ד). וכן מותר להניח משחה ע"ג החיתול או התחבושת בלי למורחה, ולתתם על גופו (שם, חוט שני ח"ד עמ' ר"י ד).

באיזה אופן מותר לקשור תחבושת? האם מותר להדביקה בנייר דבק?

תשובה: באופן שמותר לתת תחבושת על המכה, כגון בחולה שאב"ס באופן הנ"ל, או שהתחבושת הוחלקה ממקומה או נפלה ע"ג כלי ולא ע"ג הקרקע, שמותר להחזירה (ס"ק פ"ב), יקשרנה ב"עניבה" (שם), או בקשר אחד העשוי להפתח בכל יום (שה"צ ס"ק נ"ב), או יחברה ע"י סיכת ביטחון (שש"כ פל"ג סע' י"ח). ואם צריך שתהיה מהודקת לגופו, וא"א בהנ"ל, הוי מקום צער שהתירו לקשור קשר כפול (רמ"א סי' שי"ז ס"א), ויקשרנו ע"מ להתירו בתוך 24 שעות, ויעשנו רפוי במקצת (שש"כ שם, חוט שני ח"ב עמ' רכ"ד). אך אסור להדביקה ע"י נייר דבק או פלסטר וכד', כי בד"כ הדרך להשאירו על התחבושת, והוי תפירה של קיימא. אמנם, באופן שהדרך להסירו בשעת פתיחת התחבושת, הוי תפירה שאינה של קיימא, שיש המתירים לפתחה שלא בפני עם הארץ (עיין רמ"א סי' שי"ז ס"ג), ולצורך רפואה יש להתיר לכל אדם (שש"כ פל"ה הע' ס"ז בשם הגרשז"א).

סעי' כ"ח

האם מותר להוציא קוץ מהיד ע"י מחט? ואם יוציא דם?

תשובה: מותר להוציא קוץ מהיד ע"י מחט, ובלבד שלא יוציא דם, אף שהוא מקלקל (ס"ק פ"ח). והכוונה שלא יהיה פסיק רישא של הוצאת דם (בה"ל סי' ש"ח סע' י"א ד"ה הקוץ). אמנם, אם א"א להוציאו בלא הוצאת דם, מותר אף בפ"ר, שבמקום צער התירו חבלה בקלקול (עיין שה"צ ס"ג), ועוד דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה (בה"ל שם).

האם מותר לתת לחולה זריקה?

תשובה: ל"חולה שאין בו סכנה"- מותר להזריק רק לתוך השריר ("זריקה תוך שריריתי"), או תחת העור ("תת עוריתי"), שבהן אין פ"ר שיצא דם, ואין בהן איסור תורה. וכשמחטאים את מקום הזריקה ע"י יוד או נוזל חיטוי לא ישתמשו בצמר גפן, משום סחיטה. אך בלתוך הוריד ("זריקה תוך ורידית"), כיוון שהרופא צריך להוציא קצת דם כדי לוודא שהמחט נמצאת בתוך הוריד, י"א שיש בה איסור תורה (של דש, או נטילת נשמה), ולכן היא אסורה לחולה שאין בו סכנה (שש"כ פל"ג ס"ז, ארחות שבת ח"א פי"ד סל"ז). ולמסוכן, כשא"א בזריקה אחרת, או שהתוך ורידית היא יעילה יותר או שהשפעתה מהירה יותר, וצריך אותה בשבת, הוי פיקו"נ, ומותר (שש"כ פל"ב סע' נ"ח).

האם מותר להוציא מוגלה מפצע?

תשובה: כאשר כוונתו להוצאת המוגלה, ולא לעשות למכה פתח כדי שהאוויר ישלוט בה ותתרפא, מותר (פ"ז). ואפי' אם יוצא עמה דם, הרי הדם והמוגלה רק כנוסים שם, ואין בהוצאתם משום חבורה. אך צריך להזהר שלא לדחוק על המכה להוציא דם חדש (ס"ק פ"ח). ואף שתוך כדי כך הוא גם עושה פתח למכה, מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, ובמקום צער לא גזרו רבנן. ואף למחייבים במשאצ"ל י"ל שבאופן שעושה רק כדי להוציא את המוגלה אין זה "גמר מלאכה", וא"א לבוא לידי חיוב "מכה בפטיש" (ס"ק צ' וע"ע בשה"צ ס"ה). ויש נידון אם מותר לעשות זאת בכלי או שכיוון שזה "דרבנן שלא בשינוי" לא הקלו משום צער (עיין בה"ל ד"ה כדי), ובמחט מפורש שמותר (סי' ש"ח ס"ק מ"ו). ולמעשה אם א"א ביד או במחט, מותר גם בסכין או במספריים (שש"כ פל"ה סע' י"ז). וכשיש שם גוי, בכל אופן טוב שהוא יוציא את המוגלה (ס"ק פ"ח).

סעי' כ"ט

האם מותר בשבת לתת על פצע "יוד"/ אבקה שעוצרת את הדם?

תשובה: באבקה שרק עוצרת את הדם, ודאי מותר, כי עצירת הדם אינה נחשבת כרפואה (כמבואר בשו"ע שמותר לצמות את המכה ביין כדי להעמיד את הדם, עיין שלחן שלמה ס"ק נ"א). אמנם ב"אבקת דרמאטול", ו"יוד" ("פולידין"), וכד', שמשמשים לחיטוי והורגים את החיידקים שעל המכה, י"ל דהוי רפואה, כי אחת מדרכי הרפואה היא להרוג חיידקים מזיקים (שלחן שלמה ס"ק מ"ח), ולכן יש אוסרים (ארחות שבת ח"ב פ"כ הע' רל"ז בשם הגרי"א, אור לציון ח"ב פל"ו תשובה ז'). ואעפ"כ יש מתירים (שלחן שלמה שם), כיוון שעיקר כוונת השימוש בהם הוא "להגן מזיהום", והוו כ"רטיה המשמרת" שמותרת בשבת (כמבואר בסכ"ז). ול"חולה שאין בו סכנה", או לילד עד גיל 9 (עיין לעיל סי"ז), שמותר לרפאותו, או כשיש חשש זיהום, דהוי חשש סכנה, לכו"ע מותר (אור לציון שם). ואין בזה חשש "צובע", שאין דרך לצבוע בכך את גוף האדם (שש"כ פל"ה הע' כ' וחוט שני ח"א עמ' קמ"ח ע"פ סי' ש"ג ס"ק ע"ט). ואף שגם התחבושת נצבעת ממנו אח"כ, הוי דרך ליכלוך, ובכלי שאין דרך לצבעו כלל, מותר לכו"ע (עיין ארחות שבת ח"א פט"ו הע' פ"ח בשם הגר"ז והאבנ"ז). ולגבי קשירת התחבושת עיין לעיל סכ"ה.

סעי' ל"א

להסיר ציפורן, או חתיכות עור ביד או בשפתיים, שפרשו מהגוף ברובן? להוציא שן מתנדנדת?

תשובה: בציפורן וברצועות הדקות של העור שסביבה, מעיקר הדין היה צריך להקל כשפירשו רובן (ועיין ס"ק צ"ה), כיוון שהם קרובים לינתק, וכתלושין דמיא (מדאו'), ובמקום צער לא גזרו רבנן

כשמסירן בשינוי, דהיינו ע"י ידו ולא בכלי (ס"ק צ"ו). אך כיוון שיש מחלוקת האם מקום הצער הוא כשפרשו כלפי ראשי אצבעותיו (רש"י), או כלפי הגוף (ר"ת), ויש לחוש לשני הפירושים (שו"ע), למעשה אסור להסירן בכל אופן. ובציצין שבשפתיים, כיוון שהדרך לתלשן בידו, אפשר שאסור מעיקר הדין מדאו' משום גוזז (בה"ל סי' ש"מ ס"ב ד"ה יבלת). אמנם אם יש לאדם (או לילד) שן שהדלדלה ותלויה כב"חוט שיער", ודאי שנחשבת כתלושה מדאו', והוי יותר צער מציפורן דלעיל (ובשן אין את הספק דלעיל), ולכן מותר להסירה בידו, כשאין חשש שיוציא דם (שבט הלוי ח"ה סי' ל"ט אות ד', וכנראה הכוונה כשזה לא פ"ר שיוציא דם, וכן הורה הגר"י ברונפמן שליט"א).

סעי' ל"ד

התינוק לא יכול לינוק, האם יש התר לשאוב לו את החלב לבקבוק, או שיתנו לו "מטרנה"?

תשובה: גדולי הדור הקודם הורו שכשהתינוק לא יכול לינוק, ואימו צריכה להביא לו כל יום חלב טרי משלה, וזהו מזונו העיקרי, תשאב לו לתוך כלי גם בשבת, אף דהוי מפרק דאו' (עיין שה"צ פ"א, ובה"ל ד"ה ותניק), ולא תתן לו חלב אחר, או "תחליפי חלב אם", דהוי חשש סכנה (עיין שש"כ פל"ו הע' ס"ז). ויש שמורים כך גם בזמנינו, ושיכוון "שעון שבת" שיפעיל את מכונת השאיבה החשמלית לשעה שצריך לשאוב. אמנם יש שסוברים שבזמנינו לתת לתינוק תחליף חלב ליום אחד כבר אינו מסוכן, ולא יחללו ע"ז שבת (שאף ע"י שעון שבת כנ"ל הוי "מלאכת מחשבת", ולא גרמא, אלא רק מיעוט במלאכה). וכל אחד ישאל לרבותיו. אך כשרופא אומר שיש בכך צורך מיוחד, כגון שיש חשש לרגישות במעיים וכד', לכו"ע תשאב בשבת (הגר"י ברונפמן שליט"א).

סעי' ל"ז

האם מותר בשבת לשתות משקה משלשל? ותה שמועיל נגד עצירות?

תשובה: הוי "רפואה", ומותר רק למי שהוא בגדר "חולה שאב"ס", כדלעיל בס"א (ס"ק קי"ח, ק"נ, ועיין בה"ל בסע' מ"ט ד"ה לשום). ואחרת, אף אם אין כוונתו לרפואה, אין לך צער גדול מזה, ואסור משום ביטול עונג שבת (ס"ק ק"מ). אמנם, בתה שמועיל נגד עצירות, אם דרך מקצת בריאים (עיין סי' שכ"א ס"ק ע"ב) לשתותו לתענוג, לא הוי מוכח לרפואה, ואם גם אינו גורם צער, מותר (ע"פ באר משה ח"א סי' ל"ג אות י"א, וע"ע שבט הלוי ח"ח סי' ס"ד שהקל יותר).

לבלוע ויטמינים? "קלי צום" בשבת שהיא ערב תשעה באב? כדורי שינה?

תשובה: בויטמינים לחיזוק- יש אוסרים (חוט שני ח"ד עמ' קנ"א, שלחן שלמה ס"ק א'), דהוי כבריא שעושה כדי לחזק מזגו שקי"ל לאיסור (ס"ק ק"כ כהמג"א ודלא כהב"י ודעימיה. ומשמע במחה"ש שאפי' בבריא גמור אסור). וי"א שכ"ז בבריא שהוא חלש בטבעו, אבל בבריא גמור מותר (אג"מ ח"ג סי' נ"ד), וי"א שויטמינים הוו כ"מאכל בריאים", ומותר (אף למג"א). ולמעשה, יתנם מער"ש (כדי שיהיה הכר, כמו בקילורין בסכ"א) בתוך מאכל, באופן שלא יפגום את האוכל מלהיות "מאכל שדרך מקת בריאים לאכלו", ויאכלם דרך אכילה (שבות יצחק ח"י"ז פי"ד אות ב' בשם הגרי"ש), ובדיעבד, שלא הכינם מער"ש, יעשה כך בשבת (הגר"י ברונפמן שליט"א). והי"ה ב"קלי צום" ודומיו (ארחות שבת ח"ב עמ' תי"ז בשם הגרי"ש והגר"ש וואזנר).

ובכדורי שינה- יש מי שצדד שגרימת שינה, הויא כשכרות, ואינה נקראת רפואה, והקל בצירוף הסברא להקל בתרופות שלנו, שאיננו יודעים לעשותן, ושהעדר שינה הוי צער גדול (קצה"ש סי' קל"ח ס"ק ל"א ד"ה מי שאינו יכול לישן, אולם לגבי המציאות של הכדורים שדיבר עליהם ע"ע צי"א ח"ח סי' ט"ו פרק ט"ו אות י"ד). אמנם שמענו מרופאים, שעכ"פ הכדורים בזמנינו מרדימים ע"י הרגעה, וא"כ לכא' הוו רפואה (אולם עיין צי"א ח"י"ד סי' נ' אות ה' שסובר שהרגעה אינה רפואה). ויש האוסרים לקחתן משום רפואה (מנח"י ח"ג סי' כ"א, ועוד). ומ"מ כשמצטער מאד מחוסר שינה (שלחן שלמה רפואה ח"ב עמ' קפ"א, משנה הלכות ח"ד סי' נ"א אות ב'), או שסובל מנדודי שינה כמה לילות, י"ל דהוי כחולה שאב"ס, שמותר לקחת תרופות. וכן אם לא יוכל לישון כל הלילה, דינו כ"נפל למשכב" (הגר"מ גרוס שליט"א בישורון חל"א עמ' רכ"ד), וגם הוי צער גדול (באר משה ח"ו סי' ל"ט), ומותר.

להשתמש ב"סוכרזית" במקום סוכר?

תשובה: מותר, כיוון שה"סוכרזית" לא מרפאת, אלא היא רק "תחליף סוכר" עבור אנשים שסוכר רגיל מזיק להם, ואין זה ענין לגדר תרופות ושחיקת סממנים כלל (ע"פ שבט הלוי ח"ט סי' ק"ע אות ב').

למצוץ סוכריות מיוחדות שמקלות על כאב גרון, כשכוונתו רק לתענוג?

תשובה: אם הוא "בריא גמור", מותר, כשם שמותר לו לאכול כל מאכל שאין דרך בריאים לאכול ומשמש לרפואה כשכוונתו לתענוג (כמבואר בשו"ע). אך אם יש לו מיחוש בגרונו, אף כשכוונתו רק לתענוג, יש אומרים שאסור, כי יאמרו שעושה לרפואה, ויש

מתירים כיוון שכשאינו מתכוון לרפואה, לא שייך החשש שמא ישחוק סממנים, וצ"ע למעשה (בה"ל ד"ה אבל).

סעי' ל"ח

האם מותר לחזן לגמוע ביצה חיה, או לנשום אדים עם תמציות מיוחדות, כדי להנעים את קולו? וכשהוא צרוד?

תשובה: כדי להנעים את קולו לא מקרי רפואה, ומותר (ס"ק קכ"ב). וה"ה אם הוא "צרוד" בלי שום מיחוש, אלא מחמת ליחה בגרון. אך אם הוא צרוד מחמת מיחוש כגון מקליפת בשר, אסור משום רפואה (ע"פ מסקנת שבט הלוי ח"ח סי' פ"ג, וע"ע שש"כ פל"ד ס"ד).

סעי' מ"ב

האם מותר להתעמל בשבת לתענוג? וע"י מכשירי כושר כגון משקולות וכד'?

תשובה: בבריא שאין כוונתו לרפואה, אלא שמתענג מההתעמלות, מותר (שש"כ פט"ז הע' ק"ו בשם הגרשז"א), כמו בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם (בסי' ש"א ס"ב). אך ע"י מכשירי כושר ומשקולות וכדו', אסור (שש"כ פי"ד סע' מ"ג), משום עובדא דחול (חוט שני ח"ד עמ' רכ"א).

האם מותר ללבוש פלטה ליישור שיניים?

תשובה: מותר (שש"כ פל"ד סכ"ט, חוט שני ח"ד עמ' קנ"א), דהוי רפואה שלא שייך לעשותה ע"י שחיקת סממנים כלל, ולא גזרו בה (ס"ק ק"ל).

סעי' מ"ה

לעשות סגולות המועילות לרפואה?

תשובה: מותר, שגזירת שחיקת סממנים שייכת רק ברפואה שיש בה ממש, כגון במאכל או משקה (סי' ש"ו ס"ק ל"ו).

סעי' מ"ו

להניח קרח על מכה? (הע' 125)

תשובה: בבריא

להחזיר עצם שיצאה מהפרק? נקע? שבר? לחבוש אותו, או להתקין לו גבס?

תשובה: בעצם שיצאה מהפרק- אם לא יצאה לגמרי, מעיקר הדין היה אסור להחזירה, משום רפואה, ומשום דהוי כבונה מדרבנן. ואם יצאה לגמרי ("נקע") זו מחי', וע"י גוי מותר לכו"ע. ואם הרופא אומר שהיא נפרקה בחזקה, ויוכל לבוא לידי סכנת אבר, לכו"ע מותר להחזירה אף ע"י ישראל (ס"ק קמ"ה). אך בזמנינו יש בכל זה סכנת אבר (עיין דעת תורה), ולפעמים גם סכנה לכל הגוף (עיין ערוה"ש סע' מ'), ומותר להחזירה בכל גווני. ובחשש סכנה יש גם לחלל ע"ז שבת אף בדאו', אך אם רופא אומר שזו רק סכנת אבר יש לעשות רק דרבנן (שלחן שלמה רפואה ח"ב עמ' קט"ז).

בשבר- אם יש בו אפי' ספק סכנה, כגון שקצות השבר יכולים לפגוע בכלי דם ראשיים, יש לחלל שבת אף בדאו' כדי לטפל בו. אך כשברור שאין חשש סכנה, אסור לחלל בדאו'. ומ"מ הוי סכנת אבר לכו"ע (עיין ס"ק קמ"ה), וממילא ע"י גוי מותר לעשות אפי' דאו', ולכן מותר לעשות צילום וגבס ע"י רופא גוי (שש"כ פל"ח ס"ו, חוט שני ח"ד עמ' קפ"ד). ומותר לחבשו בתחבושת זמנית אף ע"י ישראל, או לקבע את העצם בעזרת קרש ותחבושת וכה"ג, ואף כשאין שבר אלא מיחוש בלבד, שבכל אלו אין שייכות לשחיקת סממנים (שש"כ פל"ג סי"ח). ועיין לעיל סכ"ה כיצד יקשור את התחבושת.

סעי' מ"ח

האם מותר למצוץ דם שיוצא מבין השיניים?

תשובה: אסור (ס"ק קמ"ז). ואפשר שחייב משום עשיית חבורה (מג"א ס"ק נ"ג), וי"א שהוי כלאחר יד, ואסור מדרבנן (שועה"ר סנ"ד).

סעי' מ"ט

האם מותר לשים פתילה נגד עצירות?

תשובה: בזמנינו, שלא מכניסים ומוציאים את הפתילות, אין בהן חשש של השרת שיער (כמו בס"ק קנ"א), ומותר (שלחן שלמה ס"ק ע"ג). אך י"א שמשום "רפואה" כדאי להכניסה בשינוי, ע"י אחיזתה בשתי אצבעותיו, והכנסתה בנחת (כמבואר בשו"ע שזה מועיל שלא יבוא להשיר נימין, ועיין בבה"ל שהעיר שצ"ע מדוע אינו נכנס גם בכלל רפואה). ואין בזה משום "ממרח", כי הפתילה נימוחה כולה בפנים, ואין שם כוונה למרחה ולהחליקה (שלחן שלמה שם).

האם מותר להסיר "פלסטר" כשידוע שיתלשו שערות?

תשובה: אם יש לו חומר שממיס את הדבק, כגון "בנזין רפואי" וכד', והוא מוכן לכך מאתמול ואינו מוקצה, מותר להסירו בדרך זו (שש"כ פל"ה ס"ל). ואחרת, טוב להמנע. אא"כ הוא מצטער, שאז יש להקל, כיון שהשרת השערות היא "כלאחר יד" ו"מקלקל", והוי פסיק רישא דלא ניחא ליה (שם הע' ע"ח, שלחן שלמה ס"ק ע"ג, ועיין סי' שט"ז ס"ק ה' שבמקום צער מקלים בפ"ר דלא ניחא ליה בדרבנן).

יש לציין שתכלית הדברים היא רק ללימוד ולבירור ההלכות, ולענין מעשה יש לשאול לרבותיו.

הגליונות הובאו לעיני נשיא הכולל, מרן הגאון הגדול רבי אביגדר נבנצל שליט"א,
וזכינו שחיוה דעתו על הנידונים ההלכתיים, והסכימה דעתו עם הנכתב, ואף נתן את ברכתו להפצתם.
הקונטרס יצא בעידודו של מורינו ורבינו ראש הכולל הגאון הגדול רבי חזקיהו נבנצל שליט"א,

לרפואת
חיה מרים בת פסיה דבורה בתושח"י

לעילוי נשמת
שמעיה עמנואל ב"ר משה ז"ל

מספר הקו: 03-613-613-5